

22.3.2024

Sámi bálgosat rs | Säämi palgâseh rs |
Sää'm palggâz rō | Saamelaispaliskunnat ry
sami.balgnosat@gmail.com

Ympäristöministeriö
kirjaamo.ym@gov.fi

Asia: Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle luonnonsuojelulain muuttamisesta

Viite: Asianumero VN/1247/2024

Johdanto

Saamelaispaliskunnat ry on vuonna 2018 perustettu yhdistys, johon saamelaisten kotiseutualueen¹ 13 paliskunnasta kuuluvat seuraavat 11 paliskuntaa; Hammastunturi, Kaldoaivi, Käsivarsi, Muddusjärvi, Muotkatunturi, Näkkälä, Näätämo, Paatsjoki, Paistunturi, Sallivaara ja Vätsäri.

Poronhoito on saamelaisille merkittävä kulttuurinen elinkeino, jonka kautta saamen kieltä, saamelaista kulttuuria sekä perinteistä tietoa siirretään sukupolvelta toiselle. Saamelainen poronhoito perustuu luonnonlaitumiin ja laidunkiertoon. Laidunten yhtenäisyys, rauhallisuus, kytkeytyneisyys sekä eri vuodenaikoina käytettävät riittävät laitumet ovat kestävän saamelaisen poronhoidon keskiössä. Luonnonsuojelualueet ovat erittäin tärkeitä laidunalueita saamelaisten kotiseutualueen paliskunnille. Laidunkiertojärjestelmä pohjautuu porojen luontaiseen käyttäytymiseen ja poronhoitajien kulttuuriin tapoihin, joista porojen paimentaminen on yksi saamelaisen poronhoidon kulmakivistä. Laidunkiertojärjestelmän ja aktiivisen paimentamisen tarkoituksena on varmistaa kestävä laidunten käyttö. Saamelaispaliskunnat ry:n jäsenpaliskunnissa harjoitetaan saamelaista perinteistä poronhoitoa, joka on muotoutunut kullekin alueelle tyypilliseksi niin luonnon olosuhteiden mutta myös eri saamen kieliryhmien kulttuurien ja historioiden johdosta. Poronhoito on saamelaisten oman kielen, kulttuurin ja elämänmuodon ylläpitämisen ja kehittämisen keskeisimpiä osatekijöitä, minkä kautta saamen kieltä, saamelaista aineetonta ja aineellista kulttuuriperintöä sekä saamelaisten perinteistä tietoa siirretään sukupolvelta toiselle. Saamelainen poronhoito on myös keskeinen osa saamelaista kulttuurimaisemaa ja kulttuuriympäristöä.

Saamelaisen poronhoidon oikeudellisesta pohjasta

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Saamelaisten oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on turvattu sekä kansallisessa lainsäädännössä että kansainvälisissä sopimuksissa.

Perustuslain (731/1999) 17.3 §:n mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Vakiintuneen tulkinnan mukaisesti kulttuurina pidetään myös

¹ Laki saamelaiskäräjistä 974/1995, 4 §

saamelaisten perinteisiä elinkeinoja², mukaan lukien poronhoito, sekä näiden elinkeinojen nykyisiä soveltamismuotoja³.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (KP-sopimus) on keskeisin sitova sopimus, jonka 27 artiklassa saamelaisille turvataan kulttuurin elinkelpoisena säilyminen, ja siten huomattavan haitan kieltä eli implisiittinen kulttuurin heikentämiskiello. KP-sopimukselle on Suomessa annettu kansallisen lain asema.⁴ 27 artikla turvaa ”tehokkaan neuvotteluprosessin” ja YK:n ihmisoikeuskomitea on alkanut peräänkuuluttaa alkuperäiskansojen vapaata ja tietoon perustuvaa ennakkosuostumusta (free, prior and informed consent, FPIC). FPIC turvataan myös YK:n alkuperäiskansojen oikeuksien julistuksessa ja muussa ihmisoikeusnormistossa.⁵ KP-sopimuksen 1 artikla takaa lisäksi saamelaisille kansana itsemääräämisoikeuden.

Saamelainen poronhoito perustuu luonnon kestävään hyödyntämiseen, perinteiseen laidunkiertoon ja paikallisen ravinnon turvaamiselle niin poroille kuin ihmisillekin. Saamelainen poronhoito ylläpitää saamelaisten luonnon monimuotoisuuteen liittyvää perinteistä tietoa ja käytänteitä, joita suojelee YK:n biologista monimuotoisuutta koskeva koskevan yleissopimuksen⁶ (jäljempänä biodiversiteettisopimus) artikla 8(j). Saamelainen poronhoito on myös biodiversiteettisopimuksen artikla 10(c):n suojelemaa luonnonresurssien kestävää hyödyntämistä perinteisten kulttuuristen tapojen mukaisesti.⁷

Suomen EU:n liittymissopimuksen pöytäkirjassa nro 3⁸ on huomioitu, että Suomi on sitoutunut saamelaisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseen ja kehittämiseen. Pöytäkirjassa katsotaan, että perinteinen saamelaiskulttuuri ja saamelaiselinkeinot ovat riippuvaisia luonntaiselinkeinoista, kuten poronhoidosta, saamelaisten perinteisillä asuinalueilla. Pöytäkirjassa on muun muassa sovittu seuraavaa: ”*Sen estämättä, mitä EY:n perustamissopimuksessa määrätään, saamelaisille saadaan myöntää yksinoikeuksia poronhoidon harjoittamiseen perinteisillä saamelaisalueilla.*”

Poronhoitolakia (848/1990) sovelletaan poronhoidon harjoittamiseen poronhoitoalueella. Poronhoito on saamelaisille merkittävä, ikimuistoinen elinkeino, jonka harjoittamisoikeus on kirjattu poronhoitolain (848/1990) 3 §:än. Lain 2 § *Poronhoitoalue* säättää poronhoidon heikentämiskiellosta: ”*erityisesti poronhoitoon varatulla alueella (johon saamelaisten kotiseutualue kuuluu) valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle.*” Lain 53 § *Neuvotteluvollisuus* on taas keskeinen säännös paliskuntien osallistamisesta omalla alueellaan tapahtuvaan maankäyttöön: ”*suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä valtion viranomaisten on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa.*”

Saamelaisen poronhoidon yhteydessä on myös huomioitava saamelaisten kulttuurin nauttimisen oikeuden ylisukupolvinen luonne, eli saamelaisten oikeus paitsi tänään harjoittaa saamelaista kulttuurimuotoa mutta myös oikeus siirtää se tuleville sukupolville lain ja julkisen vallan suojaamana.

² HE 248/1994 vp ja PeVM 17/1994 vp.

³ PeVL 38/2004 vp.

⁴ Asetus kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan voimaansaattamisesta (8/1976).

⁵ Heinämäki, L. & Raitio, K. 2019. Tiivistelmä saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta: edellytyksenä tehokkaat neuvottelut ja vaikutusten arviointi.

⁶ Convention on Biological Diversity 1992.

⁷ Saamelaiskäräjät. Dnro: 353/D.a.5/2019.

⁸ 11994N/PRO/03.

Edellä mainittu huomioiden Saamelaispaliskunnat ry muistuttaa, että saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat osakkaineen ovat poronhoidon osalta oikeudenomistajia ja oikeudenhaltijoita sekä omilla alueillaan toimivia itsenäisiä yksiköitä. Saamelaisten kotiseutualueen paliskunnat ja Saamelaispaliskunnat ry ovat saamelaisen poronhoidon ja elinkeinon ensisijaisia edustajia.

Saamelaispaliskunnat ry:n lausunto

Saamelaispaliskunnat ry vastustaa hallituksen esitystä luonnonsuojelulain muuttamiseksi, koska uusiutuvan energian tuottamista ei tule edistää hinnalla millä hyvänsä luonnonsuojelualueille. Saamelaisten kotiseutualueella luonnonsuojelualueet, joilla ei teollista maankäyttöä ole, ovat erittäin tärkeitä sekä saamelaisten kulttuurin harjoittamisen että luonnon monimuotoisuuden kannalta. Hallituksen esityksessä ehdotettu määritelmä uusiutuvan energian hankkeiden erittäin tärkeästä yleisen edun mukaisesta luonteesta antaa luvan uusiutuvan energian tuotantolaitosten ja niihin liittyvän infrastruktuurin rakentamiselle käytännössä ilman rajoitteita. Kilpailevien maankäyttömuotojen pääsyn helpottaminen ja nopeuttaminen luonnonsuojelualueille on erittäin suuri uhka saamelaiselle poronhoidolle ja laajemminkin saamelaiskulttuurin harjoittamiselle. Saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamisen oikeuksineen voidaan katsoa nauttivan perustuslain omaisuuden suojaa, mitä hallituksen esitys luonnonsuojelulain muuttamiseksi heikentää.

Kuten YK:n julistuksessa alkuperäiskansojen oikeuksista todetaan, on myös Saamelaispaliskunnat ry vakuuttunut siitä, että ohjaamalla itseensä sekä maihinsa, alueisiinsa ja luonnonvaroihinsa vaikuttavaa kehitystä alkuperäiskansat voivat ylläpitää ja vahvistaa instituutioitaan, kulttuurejaan ja perinteitään sekä edistää kehittymistään omien pyrkimystensä ja tarpeidensa mukaisesti. Tämän vuoksi luonnonsuojelulain muuttamisessa tulee ottaa korostetusti huomioon alkuperäiskansa saamelaisten asema ja tilanne sekä varmistaa, että hankkeiden saamelaiskulttuuriin kohdistuvien vaikutusten arviointi tehdään riittävällä laajuudella ja asianmukaisesti. Saamelaisyhteisöillä tulee olla oikeus antaa hankkeille vapaa, tietoon pohjautuva ennakollinen suostumuksensa (free, prior informed consent).

Saamelaispaliskunnat ry:n puolesta

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Tiedoksi Saamelaispaliskunnat ry:n jäsenpaliskunnat
Saamelaiskäräjät